

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Μάθημα: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Γυμνασίου

Τίτλος:

Σχήματα λόγου και σύμβολα:

διερεύνηση με όχημα το «Αρχείο Γεωργακά»

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2015

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα

Τ.Κ. 55 132

Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2313331501

e-mail: centre@komvos.edu.gr

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Β΄ Γυμνασίου
«Σχήματα λόγου και σύμβολα:
διερεύνηση με όχημα το “Αρχείο Γεωργακά”»

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Σχήματα λόγου και σύμβολα: διερεύνηση με όχημα το «Αρχείο Γεωργακά»

Δημιουργός

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Χρονική διάρκεια

4 ώρες

Χώρος

εργαστήριο Πληροφορικής, αίθουσα διδασκαλίας με διαδραστικό πίνακα ή βιντεοπροβολέα.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για τον εκπαιδευτικό: είναι αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να είναι εξοικειωμένος με το ψηφιακό περιβάλλον του [Αρχείου Γεωργακά](#) και τις δυνατότητες αναζήτησης που παρέχει, ώστε να μπορεί να κατευθύνει τους μαθητές του, όποτε χρειαστεί.

Για τους μαθητές: είναι αρκετό οι μαθητές να έχουν τις προαπαιτούμενες (για την τάξη τους) γνώσεις χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Για το σχολείο: είναι αναγκαίο να βρίσκεται στη διάθεση του τμήματός μας το εργαστήριο Πληροφορικής. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, θεωρείται απαραίτητη η δυνατότητα ασύρματης σύνδεσης με το διαδίκτυο, ώστε να εργαστούν οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας. Σε κάθε περίπτωση, θα βοηθήσει πολύ στην εργασία μας ο διαδραστικός πίνακας ή –έστω– ο βιντεοπροβολέας.

2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ (ΠΕΡΙΛΗΨΗ)

Με αφορμή απόσπασμα μυθιστορήματος της Μέλπωσ Αξιώτη που ανθολογείται στα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* της τάξης τους με τίτλο «Από δόξα και θάνατο» οι ομάδες, εργαζόμενες στο εργαστήριο Πληροφορικής, θα προσπαθήσουν να διερευνήσουν με οδηγό τα δελτία του Αρχείου Γεωργακά τις λέξεις *λιακάδα, συννεφιά, σκοτάδι* (ή να επεκτείνουν την αναζήτησή τους σε άλλες παρόμοιες λέξεις που θα τους προταθούν ή θα επιλέξουν οι ίδιοι οι μαθητές, ώστε να αυτενεργήσουν). Στόχος είναι να εξοικειωθούν με την αναγνώριση και αξιολόγηση σχημάτων λόγου και συμβόλων μέσα σε ένα κείμενο.

3. ΣΤΟΧΟΙ - ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Το σενάριο αυτό κινείται μέσα στο έντονα κανονιστικό πλαίσιο που θέτουν το ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών και ένα εκπαιδευτικό σύστημα σταθερά προσανατολισμένο στις εξετάσεις¹ το ίδιο το θέμα που διερευνάται παραπέμπει σε μια παραδοσιακή αντίληψη για τη λογοτεχνία: η απόκτηση των συγκεκριμένων γνώσεων και δεξιοτήτων προτείνεται, ωστόσο, μέσω της διερεύνησης και της εργασίας σε ομάδες, σύμφωνα με τις κonstrουκτιβιστικές προσεγγίσεις.

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- να συνειδητοποιήσουν για ποιους λόγους η ναζιστική Κατοχή ήταν μια σκοτεινή περίοδος όχι μόνο για τον υπόδουλο Ελληνισμό αλλά και για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

¹ Για μια τεκμηριωμένη κριτική του ελληνικού Προγράμματος Σπουδών βλ. Φρυδάκη, 2003: 57-67.

- να έρθουν σε επαφή και να εξοικειωθούν με συγκεκριμένα σχήματα λόγου (παρομοίωση, μεταφορά, προσωποποίηση)·
- να συζητήσουν τις περιπτώσεις κατά τις οποίες περνάμε από την απλή μεταφορική χρήση μιας λέξης στη χρήση της ως συμβόλου.

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές να μπορούν:

- να χρησιμοποιούν μια βάση δεδομένων που επιτρέπει δυναμικές αναζητήσεις, ώστε να επιλύουν, ατομικά ή στο πλαίσιο μιας ομάδας, ένα ερώτημα - πρόβλημα·
- να εντοπίζουν σχήματα λόγου και να αξιολογούν τη λειτουργία τους μέσα στο κείμενο.

Διδακτικές πρακτικές - Ταυτότητες

Η (εργαστηριακού τύπου) εργασία σε ομάδες καθώς και η επιλογή και αξιολόγηση από τις ομάδες των ψηφιοποιημένων δελτίων του [Αρχείου Γεωργακά](#) για τη διερεύνηση ενός θέματος συμβάλλουν στην οικοδόμηση νέων ταυτοτήτων των μαθητών.

4. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Στο απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Μέλπωσ Αξιώτη *Εικοστός Αιώνας* που ανθολογείται στο βιβλίο των *Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου* με τον τίτλο [«Από δόξα και θάνατο»](#) περιγράφονται δύο επεισόδια που εκτυλίχθηκαν κατά τη διάρκεια της γερμανικής Κατοχής σε διαφορετικές εποχές του έτους: το πρώτο, η διανομή συσσιτίου στους πεινασμένους καλλιτέχνες «τέλος του Φλεβάρη»², ενώ το δεύτερο, η ηρωική πρώτη αντικατοχική διαδήλωση, κατά τον μήνα Μάρτιο («*Είχε έρθει ύστερα ο Μάρτης. [...] Ήρθε κι εκείνη η μέρα. Αποβραδís καθένας κοιμήθηκε μονάχος του, την άλλη μέρα βρέθηκαν πολλοί μαζί. Ήταν διαδήλωση. Η πρώτη διαδήλωση.*»)

Θέλησα λοιπόν ξεκινώντας από το κείμενο αυτό, να προτείνω την εξέταση της χρήσης σε διάφορα λογοτεχνικά κείμενα λέξεων όπως *λιακάδα, συννεφιά, σκοτάδι, ήλιος, χειμώνας, άνοιξη, φως*, όχι μόνο με την κυριολεκτική τους σημασία, αλλά και με συμβολικές προεκτάσεις και συν(υπο)δηλώσεις, ή ως σχημάτων λόγου.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Μία παράμετρος της διδασκαλίας και αξιολόγησης στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο, σύμφωνα με το ΠΔ 319/200 (ΦΕΚ 261Α 27-11-2000), είναι τα σχήματα λόγου. Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε τη διδασκαλία και εμπέδωση των σχημάτων λόγου (μεταφοράς, προσωποποίησης, παρομοίωσης) προχωρώντας έως την περίπτωση που κάποιες λέξεις χρησιμοποιούνται ως σύμβολα. Αφόρμηση το κείμενο της Μέλπωσ Αξιώτη [«Από δόξα και θάνατο»](#), που συμπεριλαμβάνεται στα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου*.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

² Σχετικά με τα συσσίτια των καλλιτεχνών βλ. τη μαρτυρία από το ημερολόγιο του [Π. Βυζάντιου](#), αλλά και του Μ. Μακρή στο τεκμήριο υπ' αριθμ. 0000008132 στο Ψηφιακό αρχείο της ΕΡΤ (προσβάσιμο μέσω του [εμπλουτισμένου σχολικού ανθολογίου](#)).

Το ψηφιοποιημένο από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας [Αρχείο Γεωργακά](#) αποτελεί ένα δυναμικό περιβάλλον που επιτρέπει πλέον διαδικτυακές αναζητήσεις, ατομικές ή ομαδικές, σε μια βάση δεδομένων. Τη δυνατότητα αυτή στοχεύουμε να αξιοποιήσουμε με το παρόν σενάριο.

Διδακτική πορεία

Πρώτη ώρα

Η ολομέλεια συγκεντρώνεται στην **αίθουσα διδασκαλίας**. Προσπαθώντας, κατά την προηγούμενη διδακτική ώρα, να προσεγγίσουμε και να ερμηνεύσουμε με τους μαθητές μας το κείμενο [«Από δόξα και θάνατο»](#) της Μέλπωσ Αξιώτη, έχουμε, κατά πάσα πιθανότητα, συγκρίνει τον χαρακτήρα καθεμιάς από τις δύο συγκεντρώσεις στις οποίες αναφέρεται το κείμενο (κυριαρχούν ταπείνωση και ηττοπάθεια στην πρώτη, αγωνιστικό φρόνημα και διάθεση για αντίσταση στη δεύτερη).

Ο εκπαιδευτικός θέτει το ερώτημα αν εκτός από την κυριολεκτική σημασία θα μπορούσαμε να προσδώσουμε στο δίπολο *συννεφιά (χειμώνας) - λιακάδα/ήλιος (άνοιξη)*, που αναδύεται μέσα από το απόσπασμα, και μεταφορική σημασία. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να εκφράσουν ελεύθερα την άποψή τους ή έστω την αίσθησή τους. Ωστόσο, με στόχο την κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών για την επίλυση του προβλήματος, ο ίδιος ο εκπαιδευτικός αποφεύγει να τοποθετηθεί σχετικά. Είναι πιθανό κάποιοι από τους μαθητές να υποστηρίξουν ότι δεν είναι τυχαίες ούτε (αποκλειστικά κυριολεκτικές) αναφορές όπως: *«Ο πρώτος ήλιος της χρονιάς φώτισε μια σημαία. [...] Κοντά πριν φτάσει σπίτι της, ήταν μέρα λιακάδα, ίσως η πρώτη της χρονιάς, [...]»* η επανάληψη ίσως σημαίνει ότι μέσα το σκοτάδι της σκλαβιάς, μετά την πρώτη αντικατοχική διαδήλωση, αχνοφαίνεται μια ακτίνα ελπίδας, χάρη στην ομόθυμη διάθεση για αντίσταση όσων συμμετείχαν.

Ο εκπαιδευτικός προτείνει, λοιπόν, στο σημείο αυτό μια περιδιάβαση σε κάποια από τα σχήματα λόγου που απομακρύνουν τον λόγο από τη λεγόμενη αναφορική λειτουργία του, από την κυριολεκτική χρήση του: **τη μεταφορά, την παρομοίωση και την προσωποποίηση**. Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται η αξιοποίηση του ψηφιακού [Αρχείου](#)

[Γεωργακά](#) για μια εκ του σύνεγγυς γνωριμία με τα συγκεκριμένα σχήματα λόγου, ώστε, στο μέλλον να μπορούμε όχι μόνο να τα εντοπίζουμε, αλλά κυρίως να ανιχνεύουμε τη λειτουργία τους σε ένα κείμενο.

Πριν όμως μεταβούν οι ομάδες στο ψηφιοποιημένο αρχείο, καλό είναι να ανακαλέσει η ολομέλεια ορισμένες από τις γνώσεις της για τα σχήματα αυτά. Μπορεί στο σημείο αυτό να αξιοποιηθούν, κατά την κρίση του διδάσκοντος, αποσπάσματα από τα σχετικά λήμματα του σχολικού *Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων* των Ι. & Ν. Παρίση, που είναι [προσβάσιμο](#) σε μορφή pdf, οπότε είναι δυνατό τα λήμματα να προβληθούν αμέσως στον διαδραστικό πίνακα, ώστε να υπογραμμιστούν τα σημαντικότερα (και πιο εύληπτα) στοιχεία τους (σελίδες 109-110, 142-143 και 153-154). Τα στοιχεία που θα επιλεγούν και θα υπογραμμιστούν θα τα μελετήσουν οι μαθητές στο σπίτι. Προκρίθηκε, λοιπόν, στο σημείο αυτό η παραγωγική πορεία για την προσέγγιση του θέματος: η θεωρία προηγήθηκε, ώστε να επιβεβαιωθεί στη συνέχεια στην πράξη, μέσω ποικίλων παραδειγμάτων από το [Αρχείο Γεωργακά](#).

Κατόπιν, ο εκπαιδευτικός συστήνει το [Αρχείο Γεωργακά](#) στους μαθητές. Προβάλλει στον διαδραστικό πίνακα της τάξης την αρχική σελίδα του ιστοχώρου και δείχνει στα παιδιά τους τρόπους αναζήτησης που θα φανούν χρήσιμοι κατά τις επόμενες διδακτικές ώρες. Σε περίπτωση που δεν υπάρχει στην τάξη διαδραστικός πίνακας, μπορεί να χρησιμοποιήσει τον βιντεοπροβολέα για να προβάλει σχετικά στιγμιότυπα (screenshots). Αν ούτε αυτό είναι εφικτό, η σύντομη παρουσίαση του ιστοχώρου θα γίνει κατά την επόμενη διδακτική ώρα, όταν το τμήμα θα βρίσκεται στο εργαστήριο Πληροφορικής.

Καλό είναι ο χωρισμός των μαθητών σε ομάδες (διμελείς ή, το πολύ, τριμελείς, ανάλογα με τις θέσεις εργασίας του εργαστηρίου Πληροφορικής) να γίνει από αυτήν την ώρα, ώστε, με την έναρξη του επόμενου μαθήματος, να ξεκινήσουν αμέσως οι ομάδες την αναζήτηση στο αρχείο.

Δεύτερη ώρα

Οι ομάδες συγκεντρώνονται στο **εργαστήριο Πληροφορικής** και καταλαμβάνουν τις θέσεις εργασίας. Ο εκπαιδευτικός προτείνει να ξεκινήσει η αναζήτηση με τον όρο **λιακάδα** –η λέξη

υπάρχει στο κείμενο της Αξιώτη– στα δελτία του [Αρχείου](#) που προέρχονται από ποιητικά και πεζά λογοτεχνικά κείμενα. Διανέμει το [φύλλο εργασίας 1](#) και ζητά από τις ομάδες να διεξέλθουν όλα τα δελτία και να κατατάξουν το καθένα από αυτά σε μία από τις τρεις στήλες, εφόσον βέβαια εμπεριέχει μεταφορά ή παρομοίωση ή προσωποποίηση. Επίσης, αφού συζητήσουν σύντομα στο πλαίσιο της ομάδας τους, προτείνεται να καταγράψουν οι μαθητές στη στήλη των παρατηρήσεων οτιδήποτε τους έκανε εντύπωση (ένα σχήμα λόγου, κάποιο επίθετο ή οποιοδήποτε άλλο σχόλιο τους αναφορικά με κάποιο αποδελτιωμένο απόσπασμα).

Η εργασία αυτή θα διαρκέσει είκοσι περίπου λεπτά, ώστε στη συνέχεια να μείνει χρόνος να μιλήσουν εκ περιτροπής οι εκπρόσωποι των ομάδων για τα πρώτα τους πορίσματα αναφορικά με το υλικό που συνέλεξαν. Θα ζητηθεί να ακουστούν χαρακτηριστικά αποσπάσματα που επελέγησαν για καθένα από τα σχήματα λόγου, ξεκινώντας από εκείνο που για κάποιον λόγο έκανε περισσότερη εντύπωση στην ομάδα που το επέλεξε. Ο εκπρόσωπος της ομάδας θα πρέπει να επιχειρηματολογήσει σχετικά (π.χ., είναι πρωτότυπο, απροσδόκητο, συνδυάζει περισσότερα από ένα σχήματα λόγου κλπ.). Έτσι, η ολομέλεια έρχεται σε πρώτη επαφή με τον τρόπο που συγκεντρώνουμε, συζητούμε και αξιολογούμε το υλικό.

Ως ατομική εργασία για το σπίτι ζητείται κάθε μαθητής να επιχειρηματολογήσει γραπτώς για το εξής ερώτημα: «*Μετά την εξέταση των δελτίων του [Αρχείου Γεωργακά](#) θα έδινες και μεταφορική σημασία στη λέξη «*λιακάδα*», όπως αυτή χρησιμοποιείται στο κείμενο της Αξιώτη που μελετήσαμε; Γιατί;*»

Κάθε μαθητής αφήνεται ελεύθερος να απαντήσει στο ερώτημα αυτό. Μας ενδιαφέρει να προσλάβει ο καθένας **με όσο το δυνατό** μικρότερη διαμεσολάβηση το εξεταζόμενο χωρίο. Ας σημειωθεί πάντως πως στα αποδελτιωμένα αποσπάσματα (ιδίως στα πεζογραφικά) υπερτερεί η κυριολεκτική χρήση της λέξης. Υπάρχουν, ωστόσο, και κάποια με χρήσεις αξιοπρόσεκτες. Για παράδειγμα, διαβάζουμε σε ποίημα του Νίκου Φωκά που αποδελτιώθηκε: «*Θαρρείς πως θ' άλλαζε τη μοίρα μας / αυτή η **λιακάδα** / ανάμεσα στην Κοραή και στην Ομόνοια! / Μα ερχόνταν απ' αλλού και πήγαιναν για αλλού / τ' ακράτητα παιδιά / κρατώντας μια **σημαία** στα χέρια!..*» (αυτή η παραλληλία με το χωρίο της

Αξιώτη που προαναφέρθηκε στην περιγραφή της πρώτης διδακτικής ώρας σε ποιο βαθμό και κατά ποιον τρόπο θα προσληφθεί και θα αξιολογηθεί από τους μαθητές;) ή σε πεζό του Πετσάλη - Διομήδη: «*Η ζωή δεν είναι γέλιο ή κλάμα, είναι και γέλιο και κλάμα. Δεν είναι συννεφιά ή λιακάδα, είναι και συννεφιά και λιακάδα*». (η ενδιαφέρουσα μεταφορική χρήση της λέξης *λιακάδα* σε αντιδιαστολή με τη *συννεφιά* θα επηρεάσει τις τοποθετήσεις των μαθητών;) τελευταίο ενδεικτικό παράδειγμα από τον Χρ. Ζαλοκώστα: «*και μου 'λεγες πως δεν μπορούσε με τέτοια λιακάδα να έρθει πόλεμος*» (υπογραμμίσεις δικές μου).

Τρίτη ώρα

Οι ομάδες συγκεντρώνονται στο **εργαστήριο Πληροφορικής**. Ως αφόρμηση διαβάζονται και σχολιάζονται κάποιες από τις προαναφερθείσες ατομικές εργασίες. Προτείνεται να προχωρήσουμε τη συζήτηση με ερωτήματα όπως: *Ποιες δραστηριότητες θεωρούνται «συμβατές» με τη λιακάδα; Κρίνοντας από τα αποσπάσματα που μελετήσατε, αλλά και από τις εμπειρίες σας, σε ποιες περιπτώσεις η λιακάδα λειτουργεί ως το αναμενόμενο ή ενδεδειγμένο σκηνικό;* (Υπενθυμίζουμε στα παιδιά, χάριν παραδείγματος, ότι ο στρατηγός του διηγήματος της Αξιώτη εκμεταλλεύτηκε την ανοιξιάτικη λιακάδα για να βγάλει βόλτα τα σκυλιά του).

Κατά τη συζήτηση με άξονα τα παραπάνω ερωτήματα, **ξεκινούμε από** τα δελτία που μελετήσαμε και **περνούμε σε** προσωπικές σκέψεις ή προτάσεις των μαθητών. Η λογοτεχνική κατασκευή σε καθένα από τα κείμενα (που μάλιστα έχουν γραφεί αρκετές δεκαετίες ή έναν αιώνα πριν) απέχει τελικά από την πραγματικότητα, τις προσλαμβάνουσες και τις απόψεις τους πάνω στο θέμα;

Έφτασε όμως η ώρα να εξετάσουμε το θέμα εκ του αντιθέτου. Στο κείμενο υποβάλλεται η εικόνα του ήλιου που τελικά ξεπροβάλλει μέσα από τη **συννεφιά**³. Ο επόμενος όρος αναζήτησης των ομάδων θα είναι, λοιπόν, η λέξη **συννεφιά**. Πεδίο

³ Ολόκληρο το σχετικό απόσπασμα είναι:

«Έβλεπε η Πολυξένη τον ουρανό, **τα σύννεφα**, και μια ανθρώπινη μάζα να κινείται στη γη, σαν χωράφι ανθισμένο, σαν ντάλιες* στη βιτρίνα, πού και πού ξάστραφτε ένα χρώμα, πού και πού εμάζευε, σαν φυσαρμόνικα. Πέσανε οι πρώτες πιστολιές. Τότε κινήθηκε απ' τη μάζα ένα τμήμα κι έτρεξε. Πέσανε προκηρύξεις, όπως πέφτουνε τα φύλλα στους κήπους το φθινόπωρο. **Ο πρώτος ήλιος της χρονιάς φώτισε μια σημαία**».

αναζήτησης η πεζογραφία και η ποίηση. Το [φύλλο εργασίας 2](#) που μοιράζεται είναι παρόμοιο με το πρώτο. Ωστόσο, στην τελευταία στήλη δεν ζητείται πλέον να καταγραφούν γενικώς κάποιες παρατηρήσεις, αλλά οτιδήποτε σχετίζεται με τη χρήση της συννεφιάς ως συμβόλου σε κάποια από τα αποδελτιωμένα αποσπάσματα.

Έτσι, στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός κάνει σύντομα λόγο για τη χρήση και τα σημασία των **συμβόλων** στην καθημερινή ζωή και στη λογοτεχνία. Μπορεί για τον λόγο αυτό να παραπέμψει στο σχετικό λήμμα του [Λεξικού Λογοτεχνικών Όρων](#) (σελ. 179-180).

Στη συνέχεια οι ομάδες ανατρέχουν στα δελτία που μας επιστρέφει η προαναφερθείσα αναζήτηση και συν-εργάζονται μέχρι το τέλος της ώρας με οδηγό το [φύλλο εργασίας 2](#). Αν δεν επαρκέσει ο χρόνος, η εργασία συνεχίζεται και στο σπίτι. Είναι επιθυμητό να υπάρξει συνεργασία των μελών κάθε ομάδας μέσω διαδικτύου. Αν οι συνθήκες δεν το επιτρέπουν, μπορούν τα μέλη κάθε ομάδας να εργαστούν ατομικά μοιράζοντας το υλικό μεταξύ τους. Στην περίπτωση αυτή, στο επόμενο μάθημα θα τους δοθεί η δυνατότητα να αφιερώσουν πέντε έως δέκα λεπτά για να συγκρίνουν τα πορίσματά τους, πριν ξεκινήσουν οι ανακοινώσεις στην ολομέλεια. Στη συνέχεια οι ομάδες θα τα ανακοινώσουν εκ περιτροπής υπό την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, που θα φροντίσει ώστε να λάβουν όλες τον λόγο συνεισφέροντας η καθεμιά στην κοινή προσπάθεια.

Τέταρτη ώρα

Βρισκόμαστε στην **αίθουσα διδασκαλίας**. Αρχίζουμε συζητώντας περί της λειτουργίας των συμβόλων σε ένα κείμενο, αξιοποιώντας τις παρατηρήσεις των ομάδων από την εργασία της προηγούμενης ώρας (και της συνεργασίας τις ημέρες που μεσολάβησαν ανάμεσα στην τρίτη και τέταρτη ώρα).

Στη συνέχεια επανερχόμαστε στο αρχικό ερώτημα που αφορούσε το δίπολο *συννεφιά (χειμώνας) - λιακάδα (άνοιξη)* και το ενδεχόμενο μεταφορικής χρήσης του στο κείμενο της Αξιώτη. Οι ομάδες τοποθετούνται εκ νέου. Ενδιαφέρει να δούμε αν έχουν αλλάξει οι τοποθετήσεις τους.

Το μεγαλύτερο μέρος της συγκεκριμένης διδακτικής ώρας θα αφιερωθεί, ωστόσο, στην εξέταση ακόμη μίας παραμέτρου, που αφορά τις «γνώσεις για τον κόσμο». Ο

εκπαιδευτικός θέτει λοιπόν το ερώτημα: «Γιατί πολλοί συγγραφείς παρουσίασαν τη γερμανική Κατοχή ως περίοδο σκοτεινή; Ήταν πράγματι τέτοια ή ο ισχυρισμός αυτός είναι υπερβολικός και αποτελεί απλώς μια δική τους (κειμενική) κατασκευή;»

Στο σημείο αυτό ο εκπαιδευτικός προτείνει να προσπαθήσει η ομάδα - ολομέλεια να καθορίσει ποιες συν(υπο)δηλώσεις (δεν χρησιμοποιεί βέβαια τους όρους αυτούς) φέρνει μαζί της η λέξη **σκοτάδι**, ακολουθώντας τη μέθοδο των προηγούμενων ωρών: ξεκινάμε με τα δελτία του [Αρχείου Γεωργακά](#) και συμπληρώνουμε ό,τι άλλο επιθυμούμε στη συνέχεια.

Στον διαδραστικό πίνακα προβάλλεται η μηχανή αναζήτησης του [Αρχείου Γεωργακά](#): πληκτρολογούμε **σκοτάδι** και από το πεδίο «είδος πηγής» επιλέγουμε: «Λογοτεχνία-πεζογραφία». Τα αποτελέσματα, που είναι χρονικά διαχειρίσιμα και αντιπροσωπευτικά, προβάλλονται στον πίνακα. Διαβάζοντάς τα οι μαθητές καθορίζουν με τι συνδέεται σε καθένα από αυτά τα αποσπάσματα η λέξη **σκοτάδι** (όταν χρησιμοποιείται μεταφορικά ή ως σύμβολο). Στον πίνακα σημειώνονται λέξεις με τις οποίες συνδέεται το **σκοτάδι** στα συγκεκριμένα δελτία, όπως: *βαρβαρότητα, αμάθεια, θάνατος, αντίδραση, σκλαβιά, αμαρτία, απογοήτευση, πρωτόγονος, άγνοια* κλπ. Οι λέξεις αυτές, αλλά και όσες προτείνουν οι ίδιοι οι μαθητές, θα πληκτρολογηθούν και θα αποτελέσουν ένα συννεφόλεξο, που μπορεί να εκτυπωθεί και να μοιραστεί στα παιδιά, που θα κληθούν έως το τέλος της ώρας (ή, αν δεν επαρκεί ο χρόνος, ως ατομική εργασία στο σπίτι) να απαντήσουν στο ερώτημα: «*Τελικά, θα χαρακτήριζες σκοτεινή την περίοδο της ναζιστικής Κατοχής; Γιατί;*» Στην περίπτωση που η εργασία θα δοθεί για το σπίτι, οι μαθητές θα παρακινηθούν να αξιοποιήσουν το πλούσιο αρχειακό υλικό που υπάρχει στο διαδίκτυο.

Επέκταση της έρευνας

Ο εκπαιδευτικός προτείνει, ωστόσο, να μην τελειώσει η έρευνά μας στο σημείο αυτό, αλλά να αναλάβει το τμήμα μέσα σε κάποιο χρονικό διάστημα (για παράδειγμα, έως το τέλος του τριμήνου) τη **δημιουργία ενός ανθολογίου** με μεταφορές, παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις και σύμβολα που σχετίζονται με το εξεταζόμενο θέμα. Το υλικό θα αντληθεί από το [Αρχείο Γεωργακά](#). Προτείνονται και άλλοι όροι αναζήτησης, όπως: *ήλιος,*

άνοιξη, χειμώνας, φως, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα επιχειρηθούν αναζητήσεις με όρους που θα επιλεγούν από τις ομάδες.

Οι εργασίες μπορεί να παραδοθούν χειρόγραφες. Ενδείκνυται, ωστόσο, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα και η σχετική εξοικείωση των μαθητών με τη χρήση ενός ιστολογίου ή ενός wiki, να είναι το ανθολόγιο αυτό **ψηφιακό**, ώστε να δοθεί η ευκαιρία για συνεχή ενημέρωση όλων των ομάδων σχετικά με την πορεία της συνεργασίας, για συζητήσεις κατά τη διάρκεια της δημιουργίας του και για συνεισφορά της ολομέλειας στο τελικό προϊόν.

5. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Σήμερα θα επιχειρήσουμε αναζήτηση με τον όρο «**λιακάδα**» στα δελτία του «[Αρχείου Γεωργακά](#)» που προέρχονται από ποιητικά και πεζά λογοτεχνικά κείμενα.

- Κάθε ομάδα ας διεξέλθει όλα τα δελτία και ας κατατάξει το καθένα από αυτά σε μία από τις τρεις στήλες, **εφόσον εμπεριέχει μεταφορά ή παρομοίωση ή προσωποποίηση**.
- Επίσης, αφού συζητήσετε σύντομα στο πλαίσιο της ομάδας σας, να καταγράψετε στη στήλη των παρατηρήσεων **οτιδήποτε σας έκανε εντύπωση** (ένα σχήμα λόγου, κάποιο επίθετο ή οποιοδήποτε άλλο σχόλιο αναφορικά με κάποιο αποδελτιωμένο απόσπασμα).

ΜΕΤΑΦΟΡΑ	ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ	ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Σήμερα θα επιχειρήσουμε αναζήτηση με τον όρο «*συννεφιά*» στα δελτία του «[Αρχείου Γεωργακά](#)» που προέρχονται από ποιητικά και πεζά λογοτεχνικά κείμενα.

- Κάθε ομάδα ας διεξέλθει όλα τα δελτία και ας κατατάξει το καθένα από αυτά σε μία από τις τρεις στήλες, εφόσον εμπεριέχει μεταφορά ή παρομοίωση ή προσωποποίηση.
- Επίσης, αφού συζητήσετε σύντομα στο πλαίσιο της ομάδας σας, να καταγράψετε στην τελευταία στήλη λέξεις που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι τείνουν να αποκτήσουν (ή έχουν) **χαρακτήρα συμβόλου**.

ΜΕΤΑΦΟΡΑ	ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ	ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗ	ΣΥΜΒΟΛΑ

6. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Μπορεί, επίσης, να προταθεί να κατασκευάσει κάθε ομάδα τα δικά της κείμενα, όπου θα χρησιμοποιήσει τις λέξεις με τις οποίες ασχολήθηκε κατά τη διάρκεια της εργασίας της. Τα κείμενα αυτά θα εμπεριέχουν τις λέξεις μέσα σε σχήματα λόγου, ως λάιτ μοτίβ, τίτλο κλπ. Ενδιαφέρον στην εργασία αυτή θα είχε να αξιοποιηθεί υλικό και από **μη λογοτεχνικά αποσπάσματα** του [Αρχείου Γεωργακά](#), όπου η λέξη χρησιμοποιείται με την αναφορική της λειτουργία, αλλά θα αποκτήσει μεταφορική ή συμβολική διάσταση μεταφερόμενη σε ένα διαφορετικό συγκείμενο.

7. ΚΡΙΤΙΚΗ

Μπορεί κάποιες από τις δραστηριότητες να αποδειχθούν απαιτητικές και να χρειαστεί περισσότερος χρόνος για την υλοποίησή τους. Καλό είναι στην περίπτωση αυτή να δοθεί ο χρόνος στους μαθητές και να επεκταθεί η διάρκεια εφαρμογής του σεναρίου, παρά το ασφυκτικό χρονικό πλαίσιο που θέτει η κατανομή του σχολικού χρόνου σε «τρίμηνα».

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννου, Τ. 2010. Ηλεκτρονικοί συμφραστικοί πίνακες λέξεων σε λογοτεχνικά έργα: Ένα παράδειγμα διδακτικής αξιοποίησης. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης. Τεύχος 3:Κλάδος ΠΕ 02. Β' έκδ. αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη*. Πάτρα, 320-328.

Φρυδάκη, Ε. 2003. Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας. Αθήνα: Κριτική.